

Скільки коштує утилізувати відходи упаковки?

В.Г. Слабий, УкрПЕК, В.М. Кривошей, к.х.н., ІАЦ «Упаковка», м. Київ

* Продовження. Початок у № 3 (с. 49–52), 5 (с. 59–63) 6 (с. 47–51) 2011 р.

У попередніх статтях були розглянуті вихідні постулати побудови систем поводження з твердими побутовими відходами (ТПВ) та відходами упаковки (ВУ), загальна схема руху ТПВ в Україні, пілотні проекти з роздільного збору ТПВ у різних регіонах, ефективність приймальних пунктів для заготівлі вторинної сировини, які залишились ще з радянських часів. Було проаналізовано, скільки та за які послуги (вивезення ТВП; за Постановою КМУ від 26.07.2001 р. № 915 «Про систему збирання, сортування, переробки та утилізації використаної упаковки та твердих побутових відходів») безпосередньо або опосередковано сплачує населення України, коли йдеться про видалення ТПВ та ВУ. Були наведені загальні підходи до економічних інструментів у політиці поводження з ВУ в Європі. Настав час розглянути більш детально ці економічні інструменти в конкурентних умовах їхнього застосування в деяких країнах.

Передмова

Вихідним документом для європейських країн у напрямі поводження з ВУ є Директива ЄС 94/62/ЄС «Про упаковку та відходи упаковки» із змінами 2004/12/ЄС, за якою сформульовано основні цілі таких діянь:

- забезпечити високий рівень екологічного захисту, попереджуючи та зменшуючи вплив на навколишнє середовище;
- гарантувати функціонування внутрішнього ринку країн ЄС, уникаючи бар'єрів для торгівлі та обмежень конкуренції в межах країн ЄС.

На перший погляд ці два напрями виключають один одного, тим більше для такого конкурентного середовища, яким є європейський ринок. Але водночас вся бізнесова європейська спільнота та європейська громадськість об'єдналися у пошуках такої системи, яка б, з одного боку, зменшила негативний вплив ВУ на довкілля, а з іншого — зробила б це з мінімальними витратами суспільства на здійснення природоохоронних заходів поводження з ВУ. Таке непросте завдання, яке у своїй основі передбачало компромісний підхід, могло б бути вирішено за умови виконання двох найбільш важливих умов:

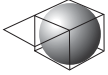
- вимоги Директиви ЄС про упаковку мають бути закріплені у правових актах країн — членів ЄС;
- кожна країна може розробляти і використовувати власні заходи та методи для досягнення цілей Директиви ЄС.

Під час виконання Директиви про упаковку в Європі застосовується принцип

Таблиця 1.

Завдання Директиви ЄС з утилізації та переробки ВУ і терміни їхнього введення

Завдання та терміни	Директива 94/62/ЄС	Директива 2004/12/ЄС
Загальне з утилізації, %	50–65	min 60
Загальне з переробки, %	25–45	55–80
За матеріалами, %:		
• скло	min 15	min 60
• папір, картон	min 15	min 60
• метал	min 15	min 50
• полімери	min 15	min 22,5
• деревина	—	min 15
ЄС-12	30.06.2001 р.	2008 р.
Греція, Ірландія, Португалія	2005 р.	2011 р.
10 нових країн (2004 р.)	05.2004 р. — 2009 р.	2012–2015 рр.
Болгарія (2007 р.)	2011 р.	2014 р.
Румунія (2007 р.)	2012 р.	2013 р.

відповідальності виробника, за яким саме він відповідає за весь життєвий цикл своєї продукції, у тому числі і за організацію роздільного збирання та утилізації відходів наприкінці цього періоду, і за власний рахунок повністю або частково несе відповідні витрати. Саме такий спосіб приводить до того, що виробник зацікавлений у зменшенні впливу свого продукту на навколишнє середовище, а також у власній участі в системі утилізації ВУ та в її розвитку.

Європейські результати

За вже майже 20 років дії Директиви ЄС про упаковку європейська пакувальна індустрія досягла значних успіхів, і у першу чергу за рахунок:

- уніфікації упаковки;
- утилізації пакувальних відходів;
- запобігання накопиченню пакувальних відходів та зменшення їхньої кількості;
- заохочення до повторного використання упаковки та пакувальних матеріалів;

- введення вимог, насамперед екологічних, до упаковки та її використання.

Важливим кроком до виконання Директиви ЄС про упаковку було введення завдань з утилізації та переробки пакувальних матеріалів (табл. 1). Ці завдання були диференційовані як для різних країн — залежно від їхнього початкового стану, так і за термінами їхнього введення. Такий підхід демонструє професійність та бажання на ринку кожної країни отримати позитивні результати. Реакція бізнесу на такі умови привела до розробки упаковки з мінімально можливим використанням матеріальних і енергетичних ресурсів під час її виготовлення, з одного боку, та збільшення обсягів відновлених і утилізованих ВУ — з іншого.

Якщо порівняти середню вагу упаковки з різних пакувальних матеріалів, то можна переконалися, що за останні 20–30 років вона зменшилась: з полімерів — на 30 %, із скла — на 35–40 %,

з металу — на 10–15 % [1]. Незважаючи на те що за рахунок підвищення добробуту та завдяки демографічним змінам (загальне зростання населення, зменшення кількості окремих родин) за останні роки збільшився попит на упаковку (кількість її використання в різних країнах зростала на 2–5 % щорічно), кількість утилізованих відходів у країнах, які, за Директивою ЄС про упаковку, ввели правові акти, збільшувалася на більший відсоток (6–10 % щорічно).

Більш вражаючими є дані виконання завдань Директиви ЄС, які наведені для різних країн ЄС за 2009 р. (рисунок). 16 країн із 27 на той час вже досягли межі (55 %) та перевершили її. З них 9 країн перевершили 60 % межу, 3 країни — 70 %. І це незважаючи на те, що системи поводження з ВУ в цих країнах були побудовані з використанням різних економічних інструментів. Загальні європейські структури, такі як Europen, Pro Europe, вважають, що для того, аби вводити конкретні

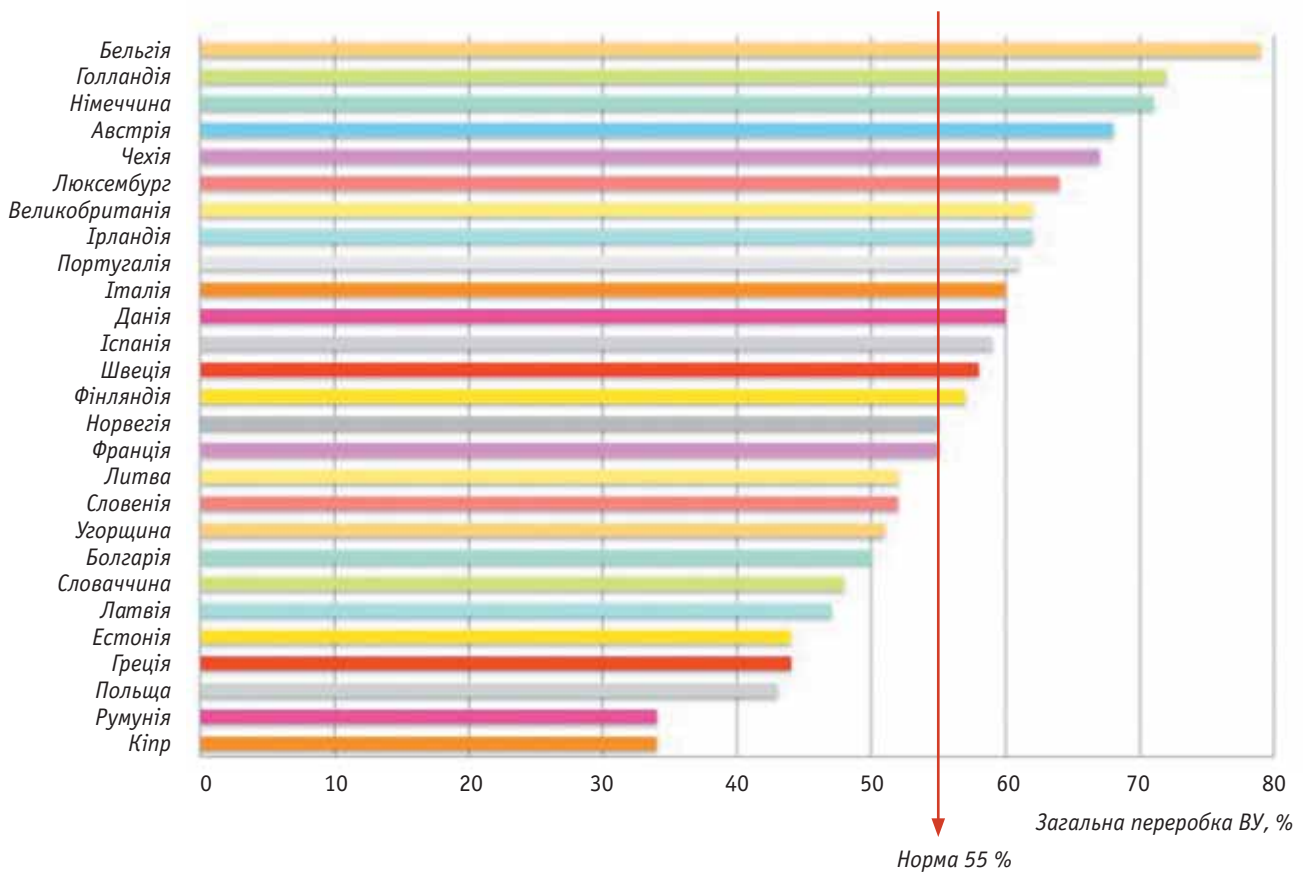

Рисунок. Виконання завдання з переробки ВУ за директивою ЄС у різних країнах ЄС за 2009 р.

Таблиця 2.
Екологічні збори (€/кг) за використану упаковку

Пакувальний матеріал	Країна						
	Болгарія	Латвія	Литва	Угорщина	Польща	Словаччина	Естонія
Папір, картон	0,27	0,020	0,23	0,06	0,17	0,02	1,2
Скло	0,08	0,236	0,26	0,03	0,07	0,01	0,6
Алюміній	0,23	0,090	0,75	0,06	0,35	0,10	2,4
Жерсть	0,04			0,05	0,21	0,03	
Полімери	0,91	0,570	0,52	0,14	0,70	0,12	2,4
Комбіновані матеріали	0,69	0,020	0,58	0,18	—	0,17	1,2

* У Литві за 1 кг ПЕТФ треба платити € 0,58

економічні інструменти для організації системи поводження з ВУ, треба враховувати декілька важливих факторів. Насамперед важливо правильно й чітко поставити мету, на яку буде працювати система, потім — встановити критерії та методики, за якими можна успішно вимірювати і визначати отримані результати. Важливою є також наявність у країні статистичної інформації про кількість виробленої та використаної упаковки за різними видами і різними пакувальними матеріалами, про кількість утворених ВУ — також за різними параметрами. На жаль, введена в Україні статистична звітність через органи державної статистики не працює, і досі ніхто не може точно сказати, скільки і які ВУ утворюються в Україні. Не маючи цих даних, не поставивши чіткої цілі, як вимагає Директива 94/62/ЄС,

та не виконавши інших передумов, в Україні за «методом стелі» постановами уряду вводять незрозумілі тарифи на послуги із збирання, сортування, транспортування, переробки та утилізації ВУ. Тому вже більше 10 років так звана система за українським сценарієм націлена на збирання коштів, що провокує невдоволення бізнесу і суспільства.

Екологічні податки

Серед усіх екологічних інструментів, які супроводжують систему поводження з ВУ, екологічний податок є найменш ефективним з декількох причин. По-перше, саме поняття «податок» дещо дискредитує цю систему, бо сприймається і населенням, і бізнесом негативно, як і інші податки, без розуміння цілей їхнього подальшого використання. По-друге,

такий економічний інструментарій, як показала практика, використовується дуже рідко, бо не дає екологічного ефекту та не гарантує ліквідацію обмежень у використанні тієї чи іншої упаковки. Нарешті, екологічний податок найчастіше використовується для підприємств, які не виконують завдання з утилізації або зовсім не підтримують впроваджену у країні систему поводження з ВУ на умовах акумулювання коштів.

Уведення державою екологічних податків на упаковку передбачає дискримінацію наперед визначених видів упаковки або вплив на галузеву політику у виборі пакувальних матеріалів. Держава, яка вибирає такий економічний інструмент, повинна розуміти, що в цьому випадку відповідальність виробника обмежується лише сплатою державі податку, а все інше, починаючи із створення системи поводження з ВУ, вона бере на себе, а саме:

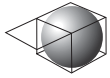
- збирання податку;
- збирання та утилізацію упаковки;
- управління системою;
- підвищення ефективності системи та зниження витрат;
- виконання завдань з утилізації.

В Європі небагато країн використовують екологічні податки. Деякі з них використовують їх для деяких видів упаковки або як застереження у випадках невиконання обов'язків з утилізації певної кількості використаної упаковки, яка передбачена встановленими Директивою завданнями. Деякі з них розглянемо нижче.

Бельгія. У країні кілька разів встановлювали та відміняли екологічні податки на упаковку. На сьогодні за 100 л напоїв (пиво, вино, вода, соки) в одноразовій упаковці треба платити € 9,86, у багаторазовій — € 1,41. За транспортну упаковку з-під розчинників треба платити € 0,6197 за 5 л, з-під клею — таку саму суму за 10 л, з-під барвників — за 2,5 л.

Але компанії звільняються від платежів, якщо мають організовану систему повернення упаковки з-під розчинників, клеїв та барвників. Тобто податок стимулює компанії використовувати упаковку із залишками небезпечної для навколишнього середовища продукції.

Данія. Податок на одноразові полімерні пакети місткістю більше 5 л — € 2,95 за 1 кг, паперові пакети — € 1,34 за 1 кг.

За упаковку для алкогольної продукції в країні треба платити: за одиницю тари з картону — € 0,15–2,0 (залежно від місткості); з інших матеріалів — € 0,25–3,2. А за упаковку з будь-яких матеріалів для інших напоїв (пиво, вода, соки) податок становить € 0,05–0,64 за одиницю.

У разі використання упаковки для фасованих харчових продуктів та промислової продукції податок треба платити з розрахунку за 1 кг різних матеріалів:

- папір та картон — € 0,13;
- скло — € 0,25;
- ПВХ — € 2,73;
- інші полімери — € 1,74;
- вторинні полімери — € 1,04;
- алюміній — € 4,46;
- жерсть — € 9,25.

Фінляндія. У країні податок треба платити за всю одну-та багаторазову упаковку для алкогольних (0,5–1,2 % алкоголю) та інших напоїв у розмірі € 0,51 за 14 л.

Ірландія. У цій країні за полімерні пакети для покупок треба платити € 0,22 за кожен пакет.

Італія. «Податок солідарності» виплачується в країні у розмірі € 0,01 за кожну пляшку з ПЕТФ для води.

Норвегія. У країні введено податок на одноразову упаковку для напоїв (крім молока, його замінників) у розмірі € 0,12 за одиницю упаковки. Для всіх інших напоїв (крім соків) і за одноразову, і за багаторазову упаковку податок платиться залежно від матеріалу упаковки (за одиницю упаковки):

- скло — € 0,59;
- алюміній чи жерсть — € 0,59;
- полімери — € 0,35;
- комбінований матеріал на основі картону — € 0,14.

Але якщо компанія переробляє ВУ, то, залежно від кількості таких відходів, вона під час сплати податку отримує знижку на таку саму вели-

чину. При цьому в разі переробки 95 % ВУ податок зовсім не сплачується, а менше 25 % — платиться у повному обсязі.

У деяких європейських країнах також встановлені податки за 1 кг використаної упаковки (табл. 2). Але їх треба платити тільки в тих випадках, коли компанія не виконала встановлені в країні завдання з переробки ВУ (Болгарія, Латвія, Литва).

В Угорщині, якщо завдання не виконані, можна отримати часткове звільнення від платежу такого податку. Але в Угорщині також діє податок на упаковку для напоїв (пиво, вода, вино, на основі молока) залежно від матеріалу та місткості упаковки (за одиницю):

- пляшка з полімерів: < 1, л — € 0,04; 1,5–5 л — € 0,08;
- пляшка із скла: ≤ 1 л — € 0,01; > 1 л — € 0,04;
- металева упаковка: ≤ 1 л — € 0,12; > 1 л — € 0,24;
- упаковка з комбінованого матеріалу на основі картону: ≤ 1,5 л — € 0,05; > 1,5 — € 0,1.

Крім того, треба платити за полімерні пакети залежно від їхньої місткості: ≤ 3 л — € 0,01; 3,0–20 л — € 0,04; > 20 л — € 0,1.

В Естонії, Польщі, Словаччині податок треба платити за різницю між встановленими завданнями та фактично досягнутими рівнями переробки та утилізації ВУ.

Наведені дані показують намагання різних країн застосувати екологічний податок на використану упаковку з різних матеріалів як економічний інструмент перш за все в тих випадках, коли компанії, які використовують упаковку, не виконують установлені в країні завдання з утилізації та переробки ВУ. Тобто це своєрідні штрафні санкції, які знімаються, коли компанія починає виконувати дані завдання. Можна бачити, що ці податки різні за розмірами в різних країнах і залежать від багатьох факторів. Екологічні податки є дискримінаційними, вони направлені на те, щоб змінити поведінку споживача по відношенню до певної упаковки чи пакувального матеріалу. Такі податки важко економічно обґрунтувати. Тому (табл. 2)

вони так відрізняються для різних ринків. Крім того, такі податки не завжди легко можна акумулювати для вирішення потреб збільшення кількості утилізованої та переробленої упаковки. Держава завжди може знайти більш правильне, на її думку, використання цих коштів. Дещо схоже, але більш необґрунтоване і більшою мірою переплутане з відповідальністю всіх учасників ринку існує багато років в Україні. Але в нас не можна ці кошти назвати екологічним податком (заважає законодавство). А це ще більш заплутує всіх у суспільстві, бо платити за послуги, які не отримуєш, вважається корупцією і переслідується за законом.

У наступних матеріалах будуть розглянуті інші екологічні інструменти поводження з ВУ. Серед них — депозитні платежі, акумулювання коштів і т. д.

Література

1. Экономические инструменты в политике обращения с упаковкой и использованными упаковочными материалами. — *Europen*, 2007. — С. 77. ✓

Скільки стоить утилізувати відходи упаковки?

В.Г. Слабий, В.Н. Кривошей, к.х.н.

Авторы показали результаты внедрения систем обращения с отходами упаковки в странах ЕС после введения в действие известной Директивы ЕС/94/62/ЕС. Они детально рассмотрели один из видов экономических инструментов — экологический налог, который обеспечивает функционирование таких систем. Авторы привели преимущества и недостатки введения такого налога.

Ключевые слова: отходы упаковки; система обращения с отходами упаковки, экологический налог.

How much is recycled packaging waste?

V.G. Slabiy, V.N. Krivoshey, Ph.D.

The authors have shown the results of the introduction of management systems of packaging waste in the EU after the entry into force of Directive ES/94/62/ES. They examined in detail one of the types of economic instruments — environmental taxes, which ensures the functioning of such systems. The authors are led advantages and disadvantages of introducing such a tax.

Key words: waste packaging; management systems of packaging waste; environmental tax.

